5 /51

2111N787

Candidate's Seat No :________

MMCJ Sem.-3 Examination

501

Communication for Development

November-2025

Time : 2-30 Hours] **[Max. Marks : 70**

All Questions carry equal Weightage

Q.1 'વિકાસ' (Development) ની સંકલ્પનાનો ખ્યાલ આપો. માનવ વિકાસના સિદ્ધાંતોના સંદર્ભમાં વિકાસ અને સામાજિક પરિવર્તન વચ્ચેના આંતરસંબંધ વિશે જણાવો. **(14 Marks)**

Or

Q.1 (A) આધુનિકીકરણની પ્રક્રિયામાં સમૂહ માધ્યમો (Mass Media) ની ભૂમિકાની ચર્ચા કરો. તેમજ વિકાસશીલ દેશોમાં તેના સામાજિક–આર્થિક પરિવર્તન પર પડતા પ્રભાવને સમજાવો. **(7 Marks)**

Q.1 (B) ભારતમાં ઉપગ્રહ ટેલિવિઝન સંચારના વિવિધ પ્રયોગો દ્વારા વિકાસલક્ષી પ્રત્યાયનના (Development Communication) ક્ષેત્રમાં ડૉ. વિક્રમ સારાભાઈના યોગદાન વિશે જણાવો. **(7 Marks)**

Q.2 'વિકાસલક્ષી પ્રત્યાયન' (Development Communication) ની પરિભાષા સમજાવો. તેમજ ભારતના રાષ્ટ્ર-વિકાસના સંદર્ભમાં વિકાસ પ્રત્યાયનના હેતુઓ અને સ્વરૂપો સમજાવો. **(14 Marks)**

Or

Q.2 (A) ભારતની વિકાસલક્ષી પ્રત્યાયનની નીતિઓ અને પ્રયોગો (Policies and Practices) નું મૂલ્યાંકન કરો. તેમજ તેના સંદર્ભમાં યોગ્ય હોય, તેવી સરકારી પહેલના ઉદાહરણો આપો. **(7 Marks)**

Q.2 (B) વિકાસ અને સંચારના ગાંધીજીના મોડલ (Gandhian Model of Development and Communication) નું વિશ્લેષણ કરો. તેમજ નવા ટકાઉ વિકાસના અભિગમો સાથે તેની સરખામણી કરો. **(7 Marks)**

Q.3 'ગ્રામીણ વિકાસ એ જ સાચો વિકાસ' આ વિધાનની યર્થાથતા ચર્ચો અને ભારતમાં ખેડૂતોની સ્થિતિ વિશે જણાવો. **(14 Marks)**

Or

Q.3 (A) પ્રતિનિધિત્વ અને સાંસ્કૃતિક સંવેદનશીલતાના મુદ્દાને ધ્યાનમાં રાખીને વિકાસ સંચારના નૈતિક પરિમાણો વિશે ચર્ચા કરો. **(7 Marks)**

P.T.O

N787-2

Q.3 (B) વિકાસ સંચારમાં ICT ની શક્તિઓ અને પડકારો વિશે જણાવો. તેમજ 'ઇ-ચૌપાલ' અથવા 'ડિજિટલ ગ્રીન' જેવા ઉદાહરણોની મદદથી તેને સમજાવો. **(7 Marks)**

Q.4 ભારતમાં વિકાસ માટેના પ્રત્યાયનને પ્રોત્સાહન આપવામાં લોક માધ્યમોની ભૂમિકાનું વિશે જણાવો. તેમજ વિકાસલક્ષી પ્રવૃત્તિઓ માટે લોક માધ્યમોની ભૂમિકા સમજાવવામાં ભારતમાં સફળતાપૂર્વક ચલાવવામાં આવેલા ઓછામાં ઓછા બે કેસ સ્ટડી વિશે જણાવો. **(14 Marks)**

Or

Q.4 (A) 'બેટી બચાવો બેટી પઢાવો' યોજના પહેલ એ જાતિ માટેના પૂર્વગ્રહને કેવી રીતે સંબોધિત કરે છે? અને ભારતમાં બાળકોના અધિકારોને તે કેવી રીતે પ્રોત્સાહન આપે છે? તે વિશે જણાવો. **(7 Marks)**

Q.4 (B) વિકાસલક્ષી પ્રત્યાયનમાં સ્થાનિક ભાષાના માધ્યમો અને સ્થાનિક પ્રેસના મહત્વ વિશે નોંધ લખો. **(7 Marks)**

Q.5 **નીચેના બાર પ્રશ્નોમાંથી સાત પ્રશ્નોના જવાબ આપો.** **(14 Marks)**

1. નોરા ક્યુબ્રલના મત પ્રમાણે ડેવલપમેન્ટ કોમ્યુનિકેશનની વ્યાખ્યા જણાવો.
2. સહભાગી સંચારની બે મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ વિશે લખો.
3. SITE નું પૂર્ણ નામ જણાવો.
4. ગ્રામીણ ભારતમાં ડિજિટલ સાક્ષરતાને પ્રોત્સાહન આપવા માટે કયું અભિયાન સંકળાયેલું છે?
5. ગુજરાતમાં સામુદાયિક રેડિયો પહેલના એક ઉદાહરણ વિશે જણાવો.
6. ગ્રામીણ વિકાસ ઝુંબેશમાં ઉપયોગમાં લેવાતા કોઈપણ એક લોક માધ્યમના સ્વરૂપનું નામ આપો.
7. સહભાગી સંચારના કોઈપણ બે મુખ્ય સિદ્ધાંતોનો ઉલ્લેખ કરો.
8. આધુનિકીકરણ સિદ્ધાંતમાં હાજર હોય, તેવા એક પૂર્વગ્રહ વિશે જણાવો.
9. 'માનવ વિકાસ સૂચકઆંક' શું છે? તે કોણ નક્કી કરે છે?
10. મહિલા સશક્તિકરણ માટે કોઈપણ એક ICT આધારિત વિકાસ સંચાર સાધનનું નામ જણાવો.
11. કઈ ચળવળમાં ગ્રામીણ મહિલાઓએ જંગલ બચાવવા વૃક્ષોને ગળે લગાડ્યા હતા?
12. 'આર્થિક વૃદ્ધિ (Economic Growth)' અને 'વિકાસ (Development)' વચ્ચે શું તફાવત છે? જણાવો.

N 787·3

Examination Seat No.........

Master in Mass Communication & Journalism (MMCJ)
MMCJ Sem-3 Examination,
November 2025
MMCJ 501 Communication for Development
(English Version)

Time: 2 Hours 30 minutes **Max Marks: 70**
All Questions carry equal Weightage

Q.1 Define the concept of 'Development.' Examine the interrelationship between Development and social change with reference to theories of human development. **(14 Marks)**

Or

Q.1 (A) Discuss the 'Role of mass media' in the modernization process and its impact on socio-economic transformation in developing nations. **(7 Marks)**

Q.1 (B) Describe the contributions of Dr. Vikram Sarabhai in the field of Development Communication with various satellite television communication experiments in India. **(7 Marks)**

Q.2 Elaborate on the term 'Development Communication' and explain its scope and objectives in the context of India's national development. **(14 Marks)**

Or

Q.2 (A) Evaluate the development communication policies and practices in India with suitable examples from government initiatives. **(7 Marks)**

Q.2 (B) Examine the Gandhian model of development and communication. Compare it with modern approaches to sustainable development. **(7 Marks)**

Q.3 "Rural development is real development." Justify the statement in detail and discuss the situation of farmers in India. **(14 Marks)**

Or

Q.3 (A) Analyze the ethical dimensions of development communication with a focus on representation and cultural sensitivity. **(7 Marks)**

Q.3 (B) What are the strengths and challenges of ICT in development communication? Use examples such as 'e-Choupal' or 'Digital Green.' **(7 Marks)**

Q.4 Evaluate the role of folk media in supporting communication for development in India. Use at least two case studies successfully run in India to explain the role of folk media for development. **(14 Marks)**

Or

Q.4 (A) How does the 'Beti Bachao Beti Padhao' Scheme Initiative address gender bias and promote children's rights in India? **(7 Marks)**

P.T.O

Q.4 (B) Write a brief note on the importance of local language media and vernacular press in development communication. **(7 Marks)**

Q.5 Attempt any seven out of twelve. **(14 Marks)**

1. Define Development Communication according to Nora Quebral.

2. Name two key features of participatory communication.

3. What is the full form of SITE?

4. Which campaign is associated with promoting digital literacy in rural India?

5. Identify one example of a community radio initiative in Gujarat.

6. Name any one folk media form used in rural development campaigns.

7. Mention any two core principles of participatory communication.

8. List one bias present in modernization theory.

9. What is 'Human Development Index?' & it is decided by whom?

10. Write the name of any one ICT-based development communication tool for women's empowerment.

11. Which movement involved rural women hugging trees to protect the forest?

12. What is the difference between 'economic growth' and 'development?'

—x—